

Byzantinoslovaca VII.
Byzantologický seminár A. Avenaria

Zborník k životnému jubileu
profesora Miroslava Daniša

Bratislava 2020

Byzantinoslovaca

Vydáva Byzantologický seminár Alexandra Avenaria
pri Katedre všeobecných dejín FiF UK v Bratislave

Hlavný redaktor (Editor-in-Chief): Miroslav Daniš

Redakčná rada (Editorial Board):

Miroslav Daniš, Tatiana Štefanovičová, Martin Hurbanič, Ján Lukačka, Vincent Múcska, Zuzana Ševčíková, Václav Ježek, Eduard Neupauer, Alexander Randin, Rastislav Kožiak, Vladimír Turčan, Ján Steinhübel, Vratislav Zervan, Lukáš Rybár.

Zahraniční členovia (Foreign Members):

Maciej Salamon (Poľsko), Lubomíra Havlíková (Česká republika), Dimitar Dimitrov (Bulharsko), Djura Hardi (Srbsko), Marek Meško (Česká republika), Mihailo Popović (Rakúsko)

Editori zborníka Byzantinoslovaca VII.: Martin Hurbanič
Lukáš Rybár
Vratislav Zervan

Recenzenti: prof. PhDr. Ján Lukačka, CSc.
prof. PhDr. Peter Ivanič, PhD.

© 2020, Byzantologický seminár Alexandra Avenaria, Bratislava
© Graphic design: Miroslav Cipár, Peter Rybár

Adresa redakcie (Adress of the Editorial Office)

Univerzita Komenského v Bratislave

Filozofická fakulta

Byzantologický seminár Alexandra Avenaria pri Katedre Všeobecných dejín FiF UK

Gondova ulica 2

811 02 Bratislava 1

Slovak Republic

www.fphil.uniba.sk

e-mail: kvd@uniba.sk; martin.hurbanic@uniba.sk

phone: +421 2 9013 2025

Vydavateľstvo Univerzity Komenského v Bratislave, 2020

ISBN: 978-80-223-5005-1

EAN: 9788022350051

Obsah / Inhalt / Contents

Niekoľko slov na úvod <i>Martin Hurbanič</i>	6
K životnému jubileu profesora Miroslava Daniša <i>Vincent Múcska</i>	8
Grécko-perzské vzťahy v období medzi veľkými vojnami (479-431 pred Kr.) <i>Michal Habaj (Trnava)</i>	10
Počiatky marxistickej historiografie k dejinám starovekého Ríma <i>Pavol Valachovič (Trnava)</i>	20
Datovanie Prokopiovho diela De aedificiis* <i>Peter Bystrický (Bratislava)</i>	27
Chronológia vln Justiniánskeho moru v Byzancii <i>Matej Gogola (Bratislava)</i>	44
Kde leželo Chorvatsko, zmiňované v Kosmově Kronice Čechů? <i>Lubomíra Havlíková (Brno)</i>	53
Niekoľko slov o Germánoch a Slovanoch, gentes a ich origines <i>Adam Mesiarkin (Bratislava)</i>	61
Niečo o Danišovi, ale hlavne k otázke prečo sa čeština tak ľahko udomácnova medzi Slovákmí od stredoveku? <i>Martin Homza (Bratislava)</i>	72
Кому приносили жертви роси Костянтина Багрянородного? <i>Костянтин Рахно (Онішине)</i>	86
Obradový pokrm v jednom novgorodskom dokumente na brezovej kôre – niekoľko poznámok z hľadiska historicko-kultúrnej antropológie <i>Marek Klatý (Bratislava)</i>	92
Pápež Paschal II. a knieža Bohemund z Antiochie Epistola ad Paschalem II papam: príspevok k datovaniu jedného listu z dejín krížiacnych výprav <i>Daniela Hrnčiarová – Martin Hurbanič (Bratislava)</i>	100
Wojewoda kijowski Szwarno <i>Vitaliy Nagirnyy (Kraków)</i>	111
Руські бранці Арпадів та угорські бранці Рюриковичів XI–XIII ст.: порівняльний аспект <i>Мирослав Волощук (Івано-Франківськ)</i>	121
Boravak kralja Bele IV u Šariškom gradu (31. avgust – 3. septembar 1245.) kao izvor za ugarsko-galičke odnose u godinama nakon mongolske najezde <i>Djura Hardi (Novi Sad)</i>	134
Prosopographische Bemerkungen zu einer Grenzregion in Zeiten der Krise: Herausragende Akteure und Opfer nach den Eroberungszügen des serbischen Königs Stefan Uroš II. Milutin im byzantinischen Makedonien <i>Vratislav Zervan (Wien)</i>	141

Wojewoda kijowski Szwarna

Vitaliy Nagirnyy (Kraków)

W artykule dokonano próby odtworzenia życiorysu wojewody kijowskiego Szwarna. Poświadczony okres jego działalności obejmuje lata 1147–1166. Uznać można, że urodził się najpóźniej na początku lat 20. XII wieku. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że pochodził z Kijowa lub ziemi kijowskiej, z którymi była związana cała jego kariera. Służył takim władcom kijowskim, jak Izjasław Mścislawowicz, Izjasław Dawidowicz i, być może, Rościslaw Mścislawowicz. Apogeum kariery Szwarna stał się urząd wojewody, który obejmował przez dłuższy czas. Brał udział w co najmniej czterech kampaniach wojskowych, w których nie osiągnął większych sukcesów. Zmarł po 1166 roku.

Sylwetki przedstawicieli średniowiecznych elit ruskich rzadko stają się obiektem zainteresowań historyków. Dotyczy to nie tylko osób mało znanych, ale również i tych, którzy często są odnotowani na stronach latopisów. Taki stan rzeczy spowodowany jest zarówno specyfiką zachowanych źródeł ruskich jak i tradycyjnie słabym zainteresowaniem badaczy taką tematyką¹. W niniejszym artykule spróbuję częściowo uzupełnić tę lukę i przedstawię życiorys jednej z takich postaci – wojewody Szwarna.

Omawiany przedstawiciel elit kijowskich XII wieku stosunkowo często występuje na kartach latopisów ruskich. Jego osoba pojawia się w źródłach czterokrotnie – w artykułach rocznych z lat 6654 (1146/1147)², 6659 (1151/1152)³, 6670 (1162/1163)⁴ oraz 6675 (1167/1168)⁵.

-
- 1 Dopiero w ostatnich latach zaczęły pojawiać się specjalne monografie poświęcone studiom prozopograficznym nad średniowiecznymi elitami ruskimi. Zob. np.: JUSUPOVIĆ, A.: *Elity ziemi halickiej i wołyńskiej w czasach Romanowiczów (ok. 1205–1269). Studium prozopograficzne*. Kraków 2013; ВОЛОЩУК, М. М.: „Русь” в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): суспільно-політична роль, майнові стосунки, міграції. Івано-Франківськ 2014; КУЗЬМИН, А. В.: *На пути в Москву: Очерки генеалогии военно-служилой знати Северо-Восточной Руси в XIII – середине XV в.*, т. 1. Москва 2014; т. 2. Москва 2015.
 - 2 *Ипатьевская летопись*, in: *Полное Собрание Русских Летописей* [dalej: *ПСРЛ*], т. 2. Санкт-Петербург 1908, kol. 335–336; *Лаврентьевская летопись*, in: *ПСРЛ*, т. 1. Ленинград 1926–1928, s. 314; *Радзивилловская летопись*, in: *ПСРЛ*, т. 38. Ленинград 1989, s. 113.
 - 3 *Ипатьевская летопись*, kol. 425; *Лаврентьевская летопись*, s. 331.
 - 4 *Ипатьевская летопись*, kol. 518.
 - 5 *Ипатьевская летопись*, kol. 527.

Narracje latopisarskie przekazują jedynie imię bojara, które występuje w kilku niewiele różniących się od siebie wersjach: „Шварна”⁶, „Шварномъ”⁷, „Шварно”⁸, „Шварло”⁹, „Шварана”¹⁰, „Кш[в]арномъ/Кошварномъ”¹¹, „Оварна”¹². Niewątpliwie wszystkie one nawiązują do pierwotnej formy „Шварно”.

Imię, które nosił Szwarno, rzadko występuje w ruskim średniowiecznym imienniku. Poza bohaterem artykułu spotykane jest ono w źródłach dotyczących Rusi zaledwie raz – u księcia Szwarna Daniłowicza żyjącego w połowie XIII wieku¹³. Nietypowe brzmienie tego antroponimu spowodowało próby wytłumaczenia go obcym pochodzeniem – ałańskim, czeskim bądź bałtyckim. Twórcą dwóch pierwszych wersji był Nikołaj Karamzin¹⁴, trzeciej zaś Michaił Pogodin¹⁵. Później każda z nich znalazła swoich zwolenników i przeciwników. Niemniej należy podkreślić, że większość badaczy interesowała się postacią Szwarna jedynie ze względu na jego możliwe związki rodzinne z Marią, żoną księcia włodziemiersko-suzdalskiego Wsiewołoda Juriewicza, a nie przez zainteresowanie samym bojarem.

Pierwsza z wymienionych wersji, ałańska (jaska), wywodzi Marię, a odpowiednio i Szwarna, z Jasów, odłamu plemion ałańskich. Została ona podważona jeszcze na początku lat 70. XX wieku przez Lwa Kiszkina, który ogłosił, że w środowisku Jasów (Osetyńców) nieznane jest ani imię Szwarna, ani podobne do niego nazwy osobowe¹⁶. Pojedyncze próby reanimowania tej wersji¹⁷ czynione przez współczesnych historyków nie znajdują szerszego poparcia wśród badaczy¹⁸.

Odrzucając wersję ałańską, L. Kiszkin starał się uzasadnić czeskie korzenie Marii i Szwarna¹⁹. Niezależnie od niego, na rzecz czeskiego, a dokładniej morawskiego, rodowodu wspomnianych osób wypowiedziała się Marfa Szczepkina²⁰. Radziecka badaczka zaproponowała bardzo ciekawe, aczkolwiek oderwane od rzeczywistości historycznej, wy-

6 *Ипатьевская летопись*, kol. 335, 527; *Лаврентьевская летопись*, s. 314; *Радзивилловская летопись*, s. 113.

7 *Ипатьевская летопись*, kol. 336.

8 *Ипатьевская летопись*, kol. 425.

9 *Ипатьевская летопись*, kol. 425, przyp. 23.

10 *Ипатьевская летопись*, kol. 518.

11 *Лаврентьевская летопись*, s. 331 i przyp. 32.

12 *Ипатьевская летопись*, kol. 335, przyp. 14.

13 Zob.: ВОЙТОВИЧ, Л.: *Княжа доба на Русі: портрети еліти*. Біла Церква 2006, s. 502; DAŹBROWSKI, D.: *Genealogia Mściławowiczów. Pierwsze pokolenia (do początku XIV wieku)*. Kraków 2008, s. 374-375; ДОМБРОВСКИЙ, Д.: *Genealogia Мстиславовичей: Первые поколения (до начала XIV в.)*, пер. и вступ. слово к рус. изд. К. Ю. Ерусалимского и О. А. Остапчук. Санкт-Петербург 2015, s. 395-397.

14 КАРАМЗИН, Н. М.: *История государства Российского*, В 12-ти т., т. 2-3. Москва 1991, s. 429, 535, przyp. 62.

15 ПОГОДИН, М. П.: *О наследственности древних славян в период времени от 1054 до 1240 г.*, in: КАЛАЧОВ, Н. В. (red.): *Архив историческо-юридических сведений, относящихся до России*, кн. 1, отд. 1. Москва 1850, s. 95.

16 КИШКИН, Л. С.: *Мария Всеволожая – ясыня или чехиня?*, in: КОРОЛЮК, В. Д. (red.): *Исследования по истории славянских и балканских народов. Эпоха Средневековья. Киевская Русь и ее славянские соседи*. Москва 1972, s. 261-262. L. Kiszkin powoływał się na informację ustną od twórcy słownika rusko-osetyńskiego W. Abajewa.

17 КУЗНЕЦОВ, А. А.: *Жена Всеволода Большое Гнездо: яское (аланское) или чешское происхождение?*. Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского, 2016, 2, s. 17-27.

18 Zob. np.: ПЕРЕВАЛОВ, С. М.: *Казус Марии Всеволожей: осетинская версия происхождения русской княгини*, in: БУДАНОВА, В. П. (red.): *Цивилизация и варварство: человек варварского мира и варварский мир человека*, ч. 2. Москва 2018, вып. 7, s. 108-141.

19 КИШКИН, Л. С.: *Мария Всеволожая – ясыня или чехиня?*, s. 256-269, a zwłaszcza s. 261-262. Zob. też jego różnijszą pracę: КИШКИН, Л. С.: *Чешско-русские литературные и культурно-исторические контакты. Разыскания, исследования, сообщения*. Москва 1983, s. 35-36.

20 ЩЕПКИНА, М. В.: *О происхождении Успенского сборника*, in: ЛАЗАРЕВА, В. Н. – ПОДОБЕДОВА, О. И. – ШМИДТ, С. О. (red.): *Древнерусское искусство. Рукописная книга*. Москва 1972, s. 70-71.

tłumaczenie antroponimu Szwarno. Według niej była to halicko-wołyńska wersja imienia Seweryn²¹. Ewentualny czeski lub polski wpływ na kształtowanie się nazwy osobowej Szwarno, dopuszczali także Tadeusz Skulina²² oraz Oleg Mazur i Maria Demczuk²³. Z kolei, Paweł Czuczka doszukiwał się śladów tego antroponimu w języku słowackim²⁴. Argumentacja wszystkich wyżej wymienionych badaczy opierała się na jednym kluczowym argumentie – podobieństwie nazwy osobowej Szwarno do zachodniosłowiańskiego przymiotnika: czeskiego „švarný”, słowackiego „švárny” lub polskiego (śląskiego) „szwarny”, tj. ładny, przystojny, urodziwy etc. Z pewną ostrożnością takie pochodzenie imienia Szwarno przyjął i Dariusz Dąbrowski²⁵.

Przeciwno czeskiej wersji jako jeden z pierwszych wystąpił Antonij Florowski, który zaznaczył, że w średniowiecznych Czechach nie funkcjonował antroponim Szwarno²⁶, co potwierdzają także nowsze prace czeskich badaczy²⁷. Stosunkowo niedawno do takiego wniosku doszli Anna Litwina i Fiodor Uspeński²⁸. Rosyjscy uczeni zwrócili także uwagę na to, że proponowane przez M. Szczepkiną odczytanie nazwy osobowej Szwarno jako zniekształconego Seweryn nie jest przekonujące z lingwistycznego punktu widzenia²⁹. Poza tym, A. Litwina i F. Uspeński, trafnie podkreślili, że fakt funkcjonowania w językach zachodniosłowiańskich przymiotnika „švarný/švárny”³⁰ nie stanowi dostatecznego argumentu, aby twierdzić, że wyraz ten był wykorzystywany w charakterze imienia własnego³¹. Z takim zdaniem bez wątpienia należy się zgodzić. Zgodnie z powyższym, zarówno czeski, jak i ogólnie zachodniosłowiański, ślad w imieniu Szwarno można uważać za mało wiarygodny³².

21 ШЕПКИНА, М. В.: *О происхождении Успенского сборника*, s. 70.

22 SKULINA, T.: *Staroruskie imiennictwo osobowe*, cz. 2. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1974, s. 48.

23 МАЗУР, О. – ДЕМЧУК, М.: *Князь Шварно Данилович — володар русько-литовської держави (етимологія імені та етапи володарювання)*, in: *Засновник Львова король Данило та українська держава в XIII столітті (до 750-річчя першої літописної згадки міста Львова) (1256–2006)*. Львів 2006, s. 401-402.

24 ЧУЧКА, П. П.: *Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник*. Ужгород 2011, s. 364.

25 DĄBROWSKI, D.: *Genealogia Mściślawowiczów*, s. 374; W nowszej pracy autor prezentuje inne podejście do tej kwestii: ДОМБРОВСКИЙ, Д.: *Genealogia Мстиславовичей*, s. 395-397.

26 ФЛОРОВСКИЙ, А. В.: *Чехи и восточные славяне. Очерки по истории чешско-русских отношений (X–XVIII вв.)*, т. 1. Прага 1955, s. 89-90.

27 PLESKALOVÁ, J.: *Tvoření nejstarších českých osobních jmen*. Brno 1998, s. 140-142. „Zniekształcone” imię Seweryn nie mogło trafić na Ruś i z Polski, gdzie pojawia się dopiero w XV w., zob.: TASZYCKI, W.: *Najdawniejsze polskie imiona osobowe*. Kraków 1925, s. 93-95 (brak imienia Seweryn wśród najstarszych imion polskich); TASZYCKI, W. (red.): *Słownik staropolskich nazw osobowych*, t. 5: *Sabaszczevska–Starszy*, Wrocław, Warszawa, Kraków 1977, s. 72-73 (przykłady XV w.).

28 ЛИТВИНА, А. Ф. – УСПЕНСКИЙ, Ф. Б.: *Кем была „Мария Всеволожая”?* *Отчество и происхождение трехрусских княгинь XII в.*, in: ГИМОН, Т. В. – МЕЛЬНИКОВА, Е. А. (отв. ред.): *Древнейшие государства Восточной Европы: 2004 год: Политические институты Древней Руси*. Москва 2006, s. 341. Ciekawą kwestią jest, że w innym miejscu pracy badacze rosyjscy faktycznie zaprzeczyli sami sobie. Według nich, wojewoda Szwarno miał siostrzeńca o tym samym imieniu, który miał należeć do znanego czeskiego rodu. ЛИТВИНА, А. Ф. – УСПЕНСКИЙ, Ф. Б.: *Кем была „Мария Всеволожая”?*, s. 344.

29 ЛИТВИНА, А. Ф. – УСПЕНСКИЙ, Ф. Б.: *Кем была „Мария Всеволожая”?*, s. 346, przyp. 40.

30 W pracy A. Litwinej i F. Uspeńskiego ten przymiotnik błędnie przedstawiono jako „švarny”. Jego prawidłowa forma w czeskim języku – „švarný”, a w słowackim – „švárny”.

31 ЛИТВИНА, А. Ф. – УСПЕНСКИЙ, Ф. Б.: *Кем была „Мария Всеволожая”?*, s. 341.

32 Niedawno za czeskim pochodzeniem imienia Szwarno opowiedział się A. Kazakov. Argumentacja rosyjskiego badacza bazuje jedynie na przypuszczeniu, że nosiciel antroponimu „изначально в среде своих соотечественников имел прозвище „švarny”, которое затем на Руси превратилось в имя собственное”. Zob.: КАЗАКОВ, А. А.: *К вопросу о происхождении Марии Шварновны, супруги великого князя Всеволода Большое Гнездо*. Историческое обозрение, 16, 2015, s. 18.

Wypada rozważyć jeszcze jedną, aczkolwiek bardzo hipotetyczną, możliwość – być może Szwarno to nie imię lecz przydomek lub przezwisko³³, wywodzące się od wyrazu „švarný/švárny”. Takie przykłady są znane w środowisku zachodniosłowiańskim, przykładowo w dokumencie sądowym z 1412 roku figuruje Jaszkonem Swarno, ławnik z miasta Koszyce³⁴. Nie można wykluczyć, że przydomek/przezwisek tegoż mieszczanina pochodzi właśnie od słowackiego przymiotnika „švárny”. Na tak kruchej podstawie trudno jednak snuć daleko idące wnioski o pochodzeniu imienia, noszonego przez ruskiego bojarę Szwarnę. Przede wszystkim przytoczony przykład jest późniejszy i jednostkowy. Co więcej, w absolutnej większości znanych mi przypadków, przydomki/przezwiseka bojarów ruskich są odnotowywane w łacińskich tylko w połączeniu z imionami, a nie zamiast nich³⁵.

Wydawać by się mogło, że na rzecz teorii o czeskim pochodzeniu zarówno imienia, jak i samego Szwarnę wskazywać może informacja *Latopisu twerskiego*, gdzie w artykule 6674 (1166/1167) roku bojar został wprost nazwany Czechem: „Въ то же лето Половци побиша Шварна, Чьского князя, и яша его, и много окупа взяша на немъ”³⁶. Nowsze badania pokazują jednak, że „awans” bojara kijowskiego na księcia czeskiego na stronach *Latopisu twerskiego* jest tylko świadomym zniekształceniem informacji zaczerpniętej z *Latopisu kijowskiego*³⁷.

Jeszcze jedna wersja pochodzenia antroponimu Szwarno – bałtycka, przedstawiona została jedynie na marginesie, głównie jako przypuszczenie i nie posiada poważniejszego merytorycznego uzasadnienia³⁸. Na jej korzyść przemawiać mogłaby obecność w języku litewskim wyrazów mających rdzeń „szwarn”: „švarnà” (pustosłowie), „švaŋnas” (paplanina), „švarnóti” (mówić niejasno), „švarnãkas” (wielki kawałek) i podobnych do nich: „švarà” (czystość), „švarvas” (zbroja)³⁹. Brak wywodzących się od nich antroponimów sugeruje jednak, że bałtyckie pochodzenie nazwy osobowej Szwarno jest również mało prawdopodobne.

33 Taką możliwość w stosunku do Szwarnę Daniłowicza rozpatrywał D. Dąbrowski lecz odrzucił ją ze względu na to, że byłby to jedyny przykład zamiany imienia dynastycznego na przydomek lub przezwisko. Zob.: ДОМБРОВСКИЙ, Д.: *Генеалогия Мстиславовичей*, s. 397.

34 *Najstarsza księga Sądu Najwyższego prawa niemieckiego na Zamku Krakowskim*, wyd. A. Kłodziński. Kraków 1936, nr. 3113, s. 370.

35 Pewnymi wyjątkami mogą być antroponimy Koczkar (*Ипатьевская летопись*, kol. 614) i Ołowianiec (*Kronika halicko-wołyńska (Kronika Romanowiczów)*, wyd., wstępem i przyp. opatr. D. Dąbrowski, A. Jusupović przy współpracy I. Juriewej, A. Majorowa i T. Wilkuł, Kraków, Warszawa 2017, s. 522, 555). Ich etymologia daje podstawy uważać, że nie były to imiona lecz przydomki lub przezwiseka. Z kolei, nie uwzględniam tutaj przydomków i przezwisz z okresu od X do początku XI w., np. Preticz, Wołczij Chwost, Błud etc., przez (współ) legendarny charakter tych osób. Chcę także zaznaczyć, że kwestia funkcjonowania przezwisz w środowisku elit ruskich XI–XIII w. wymaga osobnych badań interdyscyplinarnych.

36 *Тверской сборник*, in: ПСРЛ, т. 15. Москва 1863, kol. 237.

37 КУЗНЕЦОВ, А. А.: *Жена Всеволода Большое Гнездо*, s. 21-24. Podobnie P. Stefanowicz: СТЕФАНОВИЧ, П. С.: *Князь и бояре: клятва верности и право отъезда*, in: ГОРСКИЙ, А. А. – КУЧКИН, В. А. – ЛУКИН, П. В. – СТЕФАНОВИЧ, П. С.: *Древняя Русь: очерки политического и социального строя*. Москва 2008, s. 252.

38 Zob. np.: ПОГОДИН, М. П.: *О наследственности древних славян*, s. 95; ФЛОРОВСКИЙ, А. В.: *Чехи и восточные славяне*, т. 1, s. 90, przyp. **; ЛИТВИНА, А. Ф. – УСПЕНСКИЙ, Ф. Б.: *Кем была „Мария Всеволожая”?*, s. 346, przyp. 38.

39 *Lietuvių kalbos žodynas*, t. 15, Kaunas 1991, s. 449-459. W tym miejscu chcę wyrazić serdecznie podziękowanie dla dr. Vytasa Jankauskasa z Kowna za konsultację i pomoc w tłumaczeniu.

Powyższe rozważania dają podstawy uważać, że antroponim Szwarno funkcjonował tylko na Rusi⁴⁰. Wysoce wiarygodne jest zatem, że bojar i wojewoda Szwarno był ruskiego, najprawdopodobniej kijowskiego, pochodzenia.

Źródła nie przekazują patronimu Szwarno – był on konsekwentnie nazywany tylko po imieniu. Taki stan rzeczy ma proste wyjaśnienie – rzadkie imię, jakie nosił bojar, w połowie XII wieku na pewno kojarzyło się tylko z jego osobą, w związku z czym autorzy latopisów ruskich, pisząc o nim, nie widzieli potrzeby precyzowania swojego przekazu poprzez przydawanie mu dodatkowych określeń.

Szwarno po raz pierwszy pojawia się w źródłach pod 6654 (1146/1147) rokiem⁴¹. Wówczas Izjasław Mściśławowicz podjął kolejną próbę opanowania Kijowa. Jego plany zakończyły się sukcesem – 13 sierpnia 1146 roku książę zajął stolicę Rusi. Wkrótce po tym, Izjasław zawarł sojusz z czernichowskimi Dawidowiczami przeciwko księciu nowogrodzko-siewierskiemu Światosławowi Olgowiczowi. Jesienią 1146 roku ich wojska rozpoczęły działania zbrojne. Światosław zamiast bronić Nowogrodu Siewierskiego postanowił udać się do Karaczewa w północnej części swego księstwa, gdzie zamierzał oczekiwać na pomoc władcy suzdalskiego Jerzego Włodzimierzowicza. W pierwszej połowie stycznia 1147 roku pod Karaczewem wysłany został 3-tysięczny oddział jazdy na czele z księciem Izjasławem Dawidowiczem i Szwarnem. Ich zadaniem było zablokowanie Światosława w tym grodzie do nadejścia głównych sił kijowskich. Działania te początkowo przynosiły oczekiwany cel, 16 stycznia Światosław zadał im jednak klęskę i zmusił do ucieczki⁴². W trudnej sytuacji z odsieczą przyszyły im główne siły kijowskie na czele z Izjasławem Mściśławowiczem. Ostatecznie Światosław wycofał się na tereny Wiaticzów, a władca kijowski podzielił jego ziemie między Dawidowiczów i wrócił do swojej siedziby⁴³.

Na podstawie powyższego opisu latopisarskiego w nauce historycznej pojawiła się teza o ścisłych związkach Szwarno z domem wołyńskich Mściśławowiczów i o przebywaniu bojara na służbie u Izjasława Mściśławowicza jeszcze przed jego pojawieniem się w Kijowie⁴⁴. Zdaniem Aleksandra Kazakowa, Szwarno przybył do stolicy Rusi właśnie z oddziałami Izjasława Mściśławowicza⁴⁵. Takie przypuszczenie łatwo jednak podważyć. Latopisy *Kijowski* i *Ławrientiewski* dosyć szczegółowo opisują wydarzenia z 1146 roku. W żadnym z nich nie ma jakiegokolwiek wzmianki o udziale Szwarno w walkach o Kijów. Co więcej, latopisy w ogóle nie wspominają o jego osobie do czasu zajęcia miasta przez Izjasława. Bojar pojawia się bowiem na ich kartach dopiero kilka miesięcy po tym, jak Mściśławowicz zasiadł na tronie kijowskim (13 VIII 1146) – przy opisie działań wojskowych przeciwko Światosławowi w pierwszej połowie stycznia 1147 roku⁴⁶. Świadczy to jedynie o tym, że Szwarno przebywał na służbie u Izjasława na przełomie 1146 i 1167 roku. Co się tyczy początków jego służby, to dwie przesłanki skłaniają mnie do przypuszczenia, że rozpoczęła się ona dopiero po opanowaniu władzy w Kijowie przez Izjasława. Po pierwsze, nie ma informacji o Szwarnie w

40 Jak było zaznaczono wcześniej, badaczy próbowali doszukiwać się pochodzenia imienia Szwarno od zachodniosłowiańskiego „švarny/švárny”. Chcę zwrócić uwagę, że w języku ukraińskim również jest znany wyraz „шварний” (ruchliwy, żywiłowy). Zob.: ГРИНЧЕНКО, Б. (упор.): *Словарь української мови*, В 4-х т., т. 4. Київ 1958, s. 488. Być może to właśnie od niego wyprowadza się antroponim Szwarno.

41 *Ипатьевская летопись*, kol. 335-336; *Лаврентьевская летопись*, s. 314; *Радзивилловская летопись*, s. 113.

42 *Ипатьевская летопись*, kol. 336; *Лаврентьевская летопись*, s. 314; *Радзивилловская летопись*, s. 113.

43 *Ипатьевская летопись*, kol. 335-336; *Лаврентьевская летопись*, s. 314; *Радзивилловская летопись*, s. 113.

44 ЩЕПКИНА, М. В.: *О происхождении Успенского сборника*, s. 70.

45 КАЗАКОВ, А. А.: *К вопросу о происхождении Марии Шварновны*, s. 19-20.

46 *Ипатьевская летопись*, kol. 335; *Лаврентьевская летопись*, s. 314; *Радзивилловская летопись*, s. 113. O chronologii tych wydarzeń, zob.: БЕРЕЖКОВ, Н. Г.: *Хронология русского летописания*, Москва 1963, s. 147.

okresie przed 13 sierpnia 1146 roku. Po drugie zaś wiadomo, że Mściśławowicz od razu po zajęciu Kijowa rozkazał „боѣры многы изоимаша”, tj. faktycznie rozprawił się ze swoimi przeciwnikami, wśród których znaleźli się najbardziej znani reprezentanci elit kijowskich⁴⁷. Wydaje się logiczne, że ich miejsce zajęła ta część miejscowych bojarów, która „послашася къ Переѣславлю къ Изаславоу. рекоуче поиди кнѣже к намъ хоцемъ тебе”⁴⁸. Nie wykluczone, że wśród nich był i Szwarno, w nagrodę mianowany przez Izjasława wojewodą.

Kolejny raz imię Szwarno można napotkać na kartach latopisów przy okazji opisu wydarzeń z 6659 (1151/1152) roku. Po utracie Kijowa w marcu 1151 roku, Jerzy Włodzimierzowicz natychmiast podjął próbę odzyskania miasta. Książę suzdalski uzyskał wsparcie czernichowskich Olgowiczów i zainicjował wyprawę przeciwko Izjasławowi Mściśławowiczowi. Ostatni zdołał zorganizować skuteczną obronę brodów dniewprowskich pod Wyszogrodem, przez co Jerzy zmuszony był szukać innej możliwości przeprawy się przez rzekę. W połowie maja wojska suzdalskie i czernichowskie rozbiły obóz na lewym brzegu Dniepru naprzeciwko Wytyczewa. W czasie, kiedy główne siły Jerzego próbowały opanować bród wytyczeskí, część jego wojsk dokonała sprytnego manewru i zaatakowała bród zarubiński, którego bronił „Шварно съ сторожи”⁴⁹. Mała liczebność oddziału kijowskiego nie pozwoliła Szwarnowi na stawienie skutecznego oporu i po tym, jak „покрыша Днѣпръ ѿ множества вои”, Szwarno „же то видивъ побѣже. и прибѣже ко Изаславоу”⁵⁰. W ruskich latopisach zachował się także opis reakcji Izjasława Mściśławowicza na porażkę oddziału Szwarno. Książę zdawał sobie sprawę, że „не твердь емоу бѣ бродъ зане не башеть тоу кнѣза а боѣрина не вси слоушають”⁵¹. Te słowa także wyraźnie potwierdzają przynależność Szwarno do warstwy bojarskiej, co pozwala stanowczo odrzucić bałamutne informacje szeregu późniejszych latopisów o jego książęcym pochodzeniu⁵².

Nie wiadomo, jak potoczyły się losy Szwarno po klęsce jego oddziału na brodzie zarubińskim. Czy nadal pozostawał wojewodą Izjasława? Komu służył w okresie między zgonem Mściśławowicza jesienią 1154 roku a 1161 rokiem? Pytania te, biorąc pod uwagę obecny stan źródeł, muszą pozostać otwarte.

Po raz trzeci Szwarno jest wzmiankowany w *Latopisie kijowskim* dopiero w artykule dotyczącym 6670 (1162/1163) roku⁵³, aczkolwiek w rzeczywistości, jak wykazały badania Nikołaja Bierieżkowa, wydarzenia, w których brał udział, należy datować na 1160/1161 rok⁵⁴. Po kilku latach rządów w Kijowie Jerzego Włodzimierzowicza i jego nagłej śmierci (15 V 1157) Kijowianie zaproponowali tron wielkoksiążęcy władcy czernichowskiemu Izjasławowi Dawidowiczowi. Dnia 19 maja 1157 roku Izjasław przybył do miasta. Nie utrzymał się jednak w nim długo, bowiem już 22 grudnia koalicja książąt ruskich na czele z Mściśławem Izjasławowiczem zmusiła go do jego opuszczenia. Nowym wielkim księciem został władca

47 *Ипатьевская летопись*, kol. 327.

48 *Ипатьевская летопись*, kol. 323.

49 *Ипатьевская летопись*, kol. 425. Podobnie *Лаврентьевская летопись*, s. 331.

50 *Ипатьевская летопись*, kol. 425. O chronologii tych wydarzeń, zob.: БЕРЕЖКОВ, Н. Г.: *Хронология русского летописания*, s. 151-154.

51 *Ипатьевская летопись*, kol. 426; *Лаврентьевская летопись*, s. 332.

52 *Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов*, pod red. i s. предисл. А. Н. Насонова. Москва, Ленинград 1950, s. 468 (passus *A se князи русьстии* poprzedzający *Redakcję komisyjną Nowgorodzkiego pierwszego latopisu młodszej redakcji*); *Тверской сборник*, kol. 237; *Летописный сборник именуемый летописью Авраамки*, in: *ПСРЛ*, т. 16. Санкт-Петербург 1889, kol. 311. Zob. też.: СТЕФАНОВИЧ, П. С.: *Князь и бояре: клятва верности и право отъезда*, s. 251-252.

53 *Ипатьевская летопись*, kol. 518.

54 БЕРЕЖКОВ, Н. Г.: *Хронология русского летописания*, s. 173-175.

smoleński Rościsław Mścisławowicz. Izjasław nie pogodził się z takim stanem rzeczy i 12 lutego 1161 roku niespodziewanym atakiem odbił Kijów. Pomimo sukcesu, nie zaprzestał działań wojennych i wykorzystując pomyślność obległ Białogród, w którym ukrywał się jego rywal. Rościsławowi z pomocą szybko nadciągnęli Mścisław Izjasławowicz i Czarni Kłobucy. W obliczu zagrożenia ze strony przeważających sił wroga Izjasław rozpoczął odwrót, który szybko zamienił się w ucieczkę⁵⁵. Dnia 6 marca 1161 roku w podkijowskich Buliczach dogonił go oddział Torków. W krótkiej potyczce, jaka się wywiązała, Dawidowicz stracił życie z ręki Woibora Geneczewicza. W tym czasie do niewoli trafiła znaczna część kijowskich stronników Izjasława, wśród których znajdował się także Szwarno: „аѡша же тогда и Шварана. и Милатича вѡа. Степена. и Акуна. и Нажира Переаѡславича”⁵⁶.

Analizowany tekst latopisarski dowodzi, że na początku 1161 roku Szwarno należał do najbliższego otoczenia księcia Izjasława Dawidowicza⁵⁷. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na kolejność, w której zostali wymienieni bojarzy kijowscy – wskazanie Szwarno jako pierwszego z nich. Można uważać to za świadectwo poważnych wpływów bojara na dworze Izjasława i przynależności do najbliższego otoczenia księcia. Wydaje się również, że zachował on wcześniejszą godność wojewody, a być może nawet awansował na tysięcznika. Kiedy jednak Szwarno rozpoczął służbę u czernichowskiego Dawidowicza? Mogło do tego dojść już po opanowaniu tronu kijowskiego przez Izjasława w maju 1157 roku. Jedną przesłanką, choć dosyć słabą, pozwała na ostrożne przypuszczenie, że współpraca ta mogła rozpocząć się jeszcze wcześniej, na przykład w styczniu-marcu 1155 roku, kiedy Izjasław Dawidowicz po raz pierwszy zasiadał na tronie kijowskim. Bez wątpienia do tego czasu Izjasław i Szwarno znali się już dobrze. Jak już wspomniano, w styczniu 1147 roku wspólnie prowadzili działania przeciwko Światosławowi Olgowiczowi pod Karaczewem, a w 1151 roku obaj przebywali w obozie Izjasława Mścisławowicza – Dawidowicz działał pod Wytyczewem, a Szwarno bronił położonego niedaleko brodu zarubińskiego. Być może, już po śmierci Izjasława Mścisławowicza (13 XI 1154), Szwarno pojawił się wśród współpracowników Izjasława Dawidowicza. Ostanie przypuszczenie ma jednak wyłącznie charakter hipotezy.

Po raz ostatni Szwarno występuje pod 6675 (1167/1168) rokiem, a właściwie pod rokiem 1166/1167⁵⁸. *Latopis kijowski* informuje, że: „Том же лѣ аѡша Половци Шварна за Переаѡславлемь. а дружину его избиха и взаша на немь искупа множество”⁵⁹. Według tej krótkiej wzmianki Szwarno został wysłany na czele oddziału wojskowego przeciwko Połowcom. Niestety nie da się w sposób przekonujący rozstrzygnąć z czyjego rozkazu wyprawili on się na koczowników. Miejsce, gdzie został schwytany – „за Переаѡславлемь” – wskazywać może na jego związki z dworem księcia perejasławskiego Gleba Juriewicza⁶⁰. Z drugiej strony wiadomo, że w latach 1166–1167 działania przeciwko Połowcom prowadził władca kijowski Rościsław Mścisławowicz. W 1166 roku wysłał „Володисла(ва) Лаха с вои”, w celu obrony i bezpiecznego przeprowadzenia do Kijowa kupców ruskich, wracających z Bizancjum⁶¹. W kolejnym, 1167 roku, ów zebrał wielką koalicję książąt południoworuskich,

55 *Ипатьевская летопись*, kol. 517.

56 *Ипатьевская летопись*, kol. 518.

57 A. Litwina i F. Uspieński próbowali zaliczyć go do „приближенных Изяслава Мстиславича”. Zob.: ЛИТВИНА, А. Ф. – УСПЕНСКИЙ, Ф. Б.: *Кем была „Мария Всеволожская”?*, s. 347. Zdanie rosyjskich badaczy jest całkowicie sprzeczne z informacją pochodzącą z *Latopisu kijowskiego*.

58 БЕРЕЖКОВ, Н. Г.: *Хронология русского летописания*, s. 177.

59 *Ипатьевская летопись*, kol. 527.

60 Taką możliwość dopuszczał jeszcze S. Sołowjow, zob.: СОЛОВЬЕВ, С. М.: *История России с древнейших времен*, кн. 1, т. 1–2. Москва, 1959, s. 524.

61 *Ипатьевская летопись*, kol. 526. Zob. też: NAGIRNYI, V.: *Антропонимизация этнониму „Лахи” на Руси в*

z którymi przez dłuższy czas bronił porohów Dniepru przed Połowcami⁶². Niewykluczone, że wyprawa Szwarna była jednym z elementów walki Roścysława z koczownikami⁶³. Akcja ta zakończyła się jednak niepowodzeniem – w okolicach Perejasławia jego oddział rozbito, a sam wojewoda został schwytany przez koczowników. Ze źródeł wiadomo, że uwolniono go za cenę wysokiego okupu, po czym urywają się wszelkie informacje na jego temat.

Skomplikowana jest sprawa związków rodzinnych wojewody. Jeszcze w 1972 roku Lew Kiszkin wyraził zdanie, że w połowie XII wieku były dwie osoby noszące takie samo imię – wojewoda kijowski Szwarno Żyroslawowicz i jego siostrzeniec Szwarno⁶⁴. Badacz radziecki oparł swoje stwierdzenie na informacji późniejszego *Latopisu nikonowskiego*, w którym pod 6674 (1166/1167) rokiem znajduje się następująca informacja: „Того же лѣта Половци воеваша Русь, и убиша дву богатырей, Андрѣа Жирославича и брата его Шварня, за Переславлемъ; сестричичя же ихъ, такоже Шварня нарицаемаго, плѣниша, и много множество христіанъ плѣнившѣ отъидоша во своа”⁶⁵. Na początku XXI wieku na rzecz tejże interpretacji wypowiedzieli się Anna Litwina i Fiodor Uspieński. Wojewodę kijowskiego Szwarna potraktowali jako syna Żyroslawa i brata Andrzeja⁶⁶, a także wuja Szwarna młodszego. „Домысливая сюжет”⁶⁷, autorzy rosyjscy uważają, że Szwarno młodszy pochodził z małżeństwa „загадочного чеха и сестры старшего Шварна”⁶⁸. Dopuszczają przy tym, że Szwarno młodszy mógł pochodzić z Nowogrodu⁶⁹ i posiadać trzy córki, wydane później za trzech Rurykowiczów⁷⁰.

Koncepcja L. Kiszkina, rozwinięta przez A. Litwiną i F. Uspieńskiego została bezkrytycznie przyjęta przez szereg współczesnych historyków⁷¹. Przy dokładniejszej analizie nie da się jednak obronić jej zasadności. Teoria ta opiera się bowiem na późniejszym źródle⁷² oraz domysłach jego autorów, ignoruje zaś wcześniejsze przekazy. Wiadomo, że *Latopis nikonowski* jest obszerną kompilacją powstałą na dworze metropolitalnym w Moskwie w latach 20. XVI wieku, na bazie zróżnicowanych źródeł. W drugiej połowie lat 50. XVI wieku pierwsza wersja latopisu uzupełniona została informacją z *Latopisu woskreseńskiego* i nabra-

XI–XIII w., in: NAGIRNYI, V. – PUDŁOCKI, T. (eds.): *Rus' and Poland (10th–14th centuries)*. Publication from the 9th International Scientific Conference, Przemyśl, 5th–8th December 2018. Krakow 2019, s. 201.

62 *Ипатьевская летопись*, kol. 527–528.

63 Stosunkowo niedawno P. Stefanowicz wyraził ciekawe zdanie, że w 1166 r. Szwarno, zebrawszy „дружину”, mógł działać na własną rękę. Zob.: СТЕФАНОВИЧ, П. С.: *Князь и бояре: клятва верности и право отъезда*, s. 251 i przyp. 365. Wykluczyć całkowicie takiej możliwości nie da się, chociaż brak jest też poważniejszych przesłanek na jej potwierdzenie.

64 КИШКИН, Л. С.: *Мария Всеволожая – ясыня или чехиня?*, s. 261; КИШКИН, Л. С.: *Чешско-русские литературные и культурно-исторические контакты*, s. 35.

65 *Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью*, in: ПСРЛ, т. 9. Санкт-Петербург 1882, s. 233.

66 ЛИТВИНА, А. Ф. – УСПЕНСКИЙ, Ф. Б.: *Кем была „Мария Всеволожая”?*, s. 342–343.

67 ЛИТВИНА, А. Ф. – УСПЕНСКИЙ, Ф. Б.: *Кем была „Мария Всеволожая”?*, s. 344.

68 ЛИТВИНА, А. Ф. – УСПЕНСКИЙ, Ф. Б.: *Кем была „Мария Всеволожая”?*, s. 344.

69 ЛИТВИНА, А. Ф. – УСПЕНСКИЙ, Ф. Б.: *Кем была „Мария Всеволожая”?*, s. 346–347.

70 ЛИТВИНА, А. Ф. – УСПЕНСКИЙ, Ф. Б.: *Кем была „Мария Всеволожая”?*, s. 346–347

71 Zob. np.: ДАБROWSKI, D.: *Genealogia Mściślawowiczów*, s. 374; ПЕРЕВАЛОВ, С. М.: *Казус Марии Всеволожей*, s. 120–121. S. Perewałow z wielkim zapalem wypowiada się na rzecz dwóch Szwarnów, chociaż, w gruncie rzeczy, nie wychodzi za ramy argumentów A. Litwinej i F. Uspeńskiego. Co więcej, w pewnym momencie u niego pojawia się aż trzech Szwarnów: wojewoda kijowski Szwarno, Szwarno Żyroslawowicz i Szwarno młodszy, siostrzeniec Szwarna Żyroslawowicza. Ibidem, s. 120.

72 Na ten istotny moment zwracał już uwagę P. Stefanowicz, zob.: СТЕФАНОВИЧ, П. С.: *Князь и бояре: клятва верности и право отъезда*, s. 252, przyp. 369.

ła swego ostatecznego kształtu⁷³. Redaktor *Latopisu woskreseńskiego* korzystał z kolei z *Latopisarskiego zводу moskiewskiego końca XV wieku*⁷⁴, a ten ostatni w dużym stopniu opierał się na *Latopisie hipackim*⁷⁵, w składzie którego znajduje się *Latopis kijowski* – główne źródło o wojewodzie Szwarnie. Podkreślić należy, że w *Latopisarskim zwodzie moskiewskim* oraz w *Latopisie woskreseńskim*, występuje tylko jeden Szwarno⁷⁶. Szwarno młodszego nie wzmiankują także inne latopisy, powstałe w tym samym okresie co *Nikonowski*, np. *Latopis ermoliński*⁷⁷. Zresztą nawet we wspomnianym wyżej bałamutnym fragmencie *Latopisu twerskiego* wymieniony jest tylko jeden Szwarno⁷⁸. Nie ma zatem poważnych podstaw źródłowych, aby „dwoić” Szwarnów, a wszystkie domysły o istnieniu młodszego z nich są całkowicie oderwane od rzeczywistości historycznej⁷⁹. Dotyczy to i możliwego pokrewieństwa Szwarno z „bratem” Andrzejem czy „ojcem” Żyroslawem.

W historiografii rozpowszechniona jest teza o posiadaniu przez Szwarno trzech córek, które zostały małżonkami trzech Rurykowiczów – Wsiewołoda Juriewicza (przed 1175 r.), Jarosława Włodzimierzowicza (między 1175 a 1181/1182 r.) oraz Mściśława Wsiewołodowicza (1183 r.)⁸⁰. Nie można jednak wykluczyć, że ich teściem był zupełnie inny Szwarno, nieodnotowany na stronach latopisów ruskich. Rozwiązanie tej kwestii należy już do badaczy genealogii Rurykowiczów.

Nieznane są posiadłości bohatera niniejszego artykułu i jego status majątkowy, niemniej krótki fragment z *Latopisu kijowskiego* informujący o tym, że Połowcy „взяша на немь искупа множество”⁸¹, pozwala stwierdzić, że Szwarno posiadał znaczne dobra, pozwalające na zapłacenie dużej sumy. Jak się zdaje, położone były w ziemi kijowskiej.

Poświadczony w źródłach okres działalności Szwarno obejmuje dwa dziesięciolecia (1147–1166). Po raz pierwszy pojawił się on na kartach latopisów na samym początku 1147 roku jako wojewoda, co pozwala uważać, że osiągnął już wiek pozwalający na zajęcie takiego stanowiska. Urodził się zatem nie później niż na początku lat 20. XII wieku. Z dużym prawdopodobieństwem stwierdzić można, że pochodził on z Kijowa lub ziemi kijowskiej, z którymi była związana cała jego kariera. Służył takim władcom kijowskim jak Izjasław Mściśławowicz, Izjasław Dawidowicz i, być może, Rościsław Mściśławowicz. Brał udział

73 Zob.: КЛОСС, Б. М.: *Летопись Никоновская*, in: *Словарь книжников и книжности Древней Руси. XIV–XVI в., ч. 2: Л–Я*. Ленинград 1989, s. 49–50; КЛОСС, Б. М.: *Предисловие к изданию 2000 г.*, in: *ПСРЛ*, т. 9. Москва 2000, s. V–VI.

74 ЛЕВИНА, С. А.: *Летопись Воскресенская*, in: *Словарь книжников и книжности Древней Руси. XIV–XVI в., ч. 2*, s. 39–42.

75 ПРИСЕЛКОВ, М. Д.: *История русского летописания XI–XV вв.*. Санкт-Петербург 1996, s. 86.

76 *Московский летописный свод конца XV в.*, in: *ПСРЛ*, т. 25. Москва–Ленинград 1949, s. 74; *Летопись по Воскресенскому списку*, in: *ПСРЛ*, т. 7. Санкт-Петербург 1856, s. 79.

77 *Ермолинская летопись*, in: *ПСРЛ*, т. 23. Санкт-Петербург 1910, s. 46. Zestawienie danych późniejszych latopisów o wydarzeniach 6674 (1166/1167) r., zob. w: КУЗНЕЦОВ, А. А.: *Жена Всеволода Большое Гнездо*, s. 22–24.

78 *Тверской сборник*, kol. 237.

79 Koncepcja A. Litwinej i F. Uspieńskiego nie jest pozbawiona innych kontrowersyjnych przypuszczeń, nieopartych o źródła. Do takich należą stwierdzenia, że: imię Szwarno było imieniem rodowym wśród krewnych wojewody kijowskiego (ЛИТВИНА, А. Ф. – УСПЕНСКИЙ, Ф. Б.: *Кем была „Мария Всеволожая”?*, s. 343, przyp. 31); Szwarno starszy był synem Żyroslawa (s. 342); Szwarno młodszy był synem czeskiego możnowładcy (Ibidem, s. 344); Szwarno młodszy pochodzić mógł z Nowogrodu (s. 346–347) etc.

80 Zob. np.: ЛИТВИНА, А. Ф. – УСПЕНСКИЙ, Ф. Б.: *Кем была „Мария Всеволожая”?*, s. 343; ДАВРОВСКИ, Д.: *Genealogia Mściśławowiczów*, s. 374; ДОМБРОВСКИЙ, Д.: *Genealogia Мстиславовичей*, s. 395–396; КАЗАКОВ, А. А.: *К вопросу о происхождении Марии Шварновны*, s. 22, 24; ПЕРЕВАЛОВ, С. М.: *Казус Марии Всеволожей*, s. 120–123.

81 *Ипатьевская летопись*, kol. 527.

w co najmniej czterech kampaniach wojskowych swych władców, w większości których dowodził znacznymi siłami. Zazwyczaj nie kończyły się one pomyślnie dla Szwarna, doznał on bowiem poważnych klęsk i dwukrotnie dostał się do niewoli. Po ostatniej z nich (1166) Szwarno znika z kart źródeł. Data jego śmierci nie jest znana, można jednak domniemywać, że zgon wojewody nastąpił po 1166 roku.

Summary

The Kyiv voivode Shvarno

The article deals with the biography of the Kyiv voivode Shvarno. The confirmed period of his activity covers 1147–1166. The author suggests that he was born no later than in the beginning of the 20s of the 12th century and came from Kyiv or from the Kyiv land. It was this region of Rus' that the political and military career of Shvarno was connected with. He served the Kyiv princes Izyaslav Mstyslavych, Izyaslav Davydovych and, probably, Rostyslav Mstyslavych in turn. The greatest career development of Shvarno was the position of voivode. The boyarin took part in at least four military campaigns, in which he did not achieve great success. Shvarno died after 1166.

Vitaliy Nagirnyy, PhD
Zakład Historii Europy Wschodniej
Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego
Kraków, Polska
vitaliy.nagirnyy@uj.edu.pl